

A MAGYAR OLAJ- ÉS GÁZIPARI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG KÜLFÖLDI EXPANZIÓS TÖREKVÉSEI

SZABÓ ANDRÁS*

Kelet-Közép-Európában az utóbbi tíz évben bekövetkezett változások nagymértékben megváltoztatták a térség gazdasági potenciálját. A volt KGST-országok között a már eddig is létező gazdasági különbségek tovább fokozódtak. A térség csaknem minden országában bekövetkező rendszerváltozást különböző gyorsaságú gazdasági liberalizáció követett. Egyes országokban csaknem teljesen befejeződött (Észtország, Magyarország), másokban még csak az elején tart (Románia, Ukrajna) a folyamat. Kérdéses, hogy a gyorsuló világgazdasági globalizációban a térség lábadozó gazdaságainak versenyképessé tételének melyek a legjobb módszerei. Az biztos, hogy Magyarországon a gyors „nyitás”, a liberalizáció és a privatizáció mellett döntöttek. A csaknem 23 milliárd dollár beáramló külföldi működő tőke hathatós segítségével hazánk gazdaságának versenyképessége nagymértékben feljavult.

A rendszerváltás előtt is megvoltak a gazdasági különbségek a térség országai között, ami az utóbbi években csak tovább növekedett. A 90-es évektől kezdve inkább ezekre a „relatív” fejlettebb országokra jellemző a tőkeexport. A térség fejlettebb, gazdaságilag liberalizáltabb országai (Magyarország, Csehország, Lengyelország) kihasználják a kevésbé fejlettebb, a piaci liberalizáció elején lévő szomszédos országokban lévő lehetőségeket, hiszen itt alacsonyabbak a munkabérek, telítetlenek a piacok, kisebb a konkurencia, kiaknázatlanok az idegenforgalmi lehetőségek, kevésbé szigorúak a környezetvédelmi előírások, stb.

A magyar nagyvállalatok is élnek ezekkel a lehetőségekkel, amit mi sem bizonyít jobban a magyar tőke kivitel felfutásánál.

A rendszerváltozást követően hazai nagyvállalataink egy része - sikeres tőzsdei bevezetésük után – megerősödtek, likviditásuk megnőtt. A magyar piacon megismerkedtek a piacgazdasági szabályokkal és gyors növekedésnek indultak. Tőzsdei bevezetésük után a vállalatok egy része külföldi szakmai befektetők kezébe került, de néhánynak sikerült megőriznie döntési függetlenségét, így továbbra is magyar szakmai irányítás alatt állnak. Ezek egy része fontolgatja a külföldi terjeszkedést.

Ezeknek az úgynevezett „magyar multik” külföldi expanziójának három fő oka van.

1. Ha továbbra is fenn szeretnék tartani növekedési dinamikájukat, ahhoz már a viszonylag telített hazai piacnál jóval nagyobb piacra van szükségük. Ehhez szükséges a határok átlépése, a külföldi terjeszkedés.

2. Hosszabtváú céljuk, hogy a Közép-Kelet-európai régióban meghatározott szerepkörre tegyenek szert és regionális multivá váljanak.

3. Rohamosan kell növekedniük ahhoz, hogy kivédhessenek egy agresszív külföldi felvásárlási kísérletet egy nagy, tőkeerős, külföldi konkurens multinacionális vállalattal szemben. Ennek csak

---

* PhD-hallgató, Szegedi Tudományegyetem Gazdaság és Társadalomföldrajzi Tanszék

egy módja van: a gyors külföldi terjeszkedés. Így piaci kapitalizációjuk megnőne és nehezebb feladat elé állítaná a konkurens vállalatokat terveinek megvalósításában.

A hazai nagyvállalatok külföldi tőkebefektetéseit mi sem bizonyítja jobban, hogy 2001-ben a magyar tőkeexport kumulált értéke meghaladta a 2 milliárd dollárt és volumene évről-évre dinamikusabban növekszik.

A magyar beruházóknak a kelet-európai országokban helyzeti előnyük van a nyugat-európai beruházókkal szemben a jobb helyismeretnek, a területi közelségnek és más tényezőknek köszönhetően. A Kárpát-medencén belül nagy segítséget jelent a kapcsolatok felvételére a határon túli magyar kisebbség is.

1. táblázat

A működőtőke-áramlások Magyarországon (millió dollár) (forrás: MNB)

Megnevezés	1990 előtt	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
KMT-befektetések Magyarországon	550	900	1614	1641	2481	1320	4570	2040	2107	1900	1900	2000	2500
Előző év = 100%	-	164	179	102	151	53	346	45	103	90	100	105	125
Mo.-i vállalatok külföldi befektetései	72	23	27	26	15	33	15	58	371	460	235	540	430
Előző év = 100%	-	32	116	98	56	229	45	393	638	124	51	252	80

A legnagyobb magyar vállalat a Mol Rt. a legnagyobb külföldi terjeszkedő is egyben. Terjeszkedésének célterülete többirányú és eléggé látványos. Ezért foglalkozom cikkemben a Mol Rt.-vel, amely mindent megpróbál azért, hogy Közép-Kelet-Európa regionális multijává váljon. Eddig már több mint 400 millió dollárt "költött el" a határon túl és még ennél is többet szeretne kihelyezni.

Magyar Olaj- és Gázipari Részvénytársaság (Mol Rt.)

A Magyar Olaj- és Gázipari Rt. Magyarország legnagyobb vállalata, tavalyi árbevétele 1.130 milliárd forint volt, mely évek óta dinamikusabban növekszik. A társaság számos területen monopoljogokkal illetve lehetőségekkel rendelkezik az energiaszektorban. Nettó eredménye az 1998-as rekordév (53 milliárd Ft) óta folyamatosan csökkent. 2001-ben mindössze 1,4 milliárd Ft volt. Ez többnyire a kormány szigorú gázárpolitikájának köszönhető, ami miatt a vállalat 2000-2001-ben 235 milliárd forintot veszített. A cég árbevételére és profitjára nagymértékben kihat a szénhidrogének világpiaci árváltozása is. A 2002-es év első féléves gyorsjelentése szerint viszont az idén már újból jelentős profitra számíthat a Mol (41 milliárd Ft nettó eredmény).

A társaság becsült piaci értéke 1,5-2 milliárd dollár. A petrokémiai nagyvállalat három kőolaj-finomítóval (Százhalombatta: 8 millió tonna/év, Tiszaújváros: 3 millió tonna/év, Zalaegerszeg: 0,5 millió tonna/év) és 377 benzinkúttal rendelkezik hazánkban. Ezzel egyeduralkodó a kőolajtermékek kis- és nagykereskedésben (a magyar piac 40%-át birtokolják).

A kilencvenes években megtörtént magánosítás után az állami tulajdonhányad mértéke 25%+1 (aranyrészvény) lett, mely egyes stratégiai kérdésekben vétőjogot jelent a magyar állam számára.

A Mol Rt. célja, egy a Közép-Kelet-Európában létrejövő regionális nagyvállalattá alakulás, mely nagyságánál fogva ellen tud állni egy esetleges ellenséges felvásárlással szemben. Emiatt a cég a 90-es évek közepe óta elkezdte külföldi terjeszkedését.

Kezdetben kettős céllal fogott hozzá a részvénytársaság külföldi expanziójához:

1. Benzinkúthálózat kiépítése a környező országokban
2. Szénhidrogén-lelőhelykutatás

A szénhidrogén-kutatás alapvető stratégiája az volt, hogy a vállalat megállítsa, majd fokozatosan növelje saját készleteit és termelését a közeljövőben. Ezért több országhatáron túli kutatási és termelési koncesszióba kezdett. Itt többnyire kisebbségben vett részt nagy nemzetközi stratégiai vállalatokkal. A cég legfontosabb célterületei a volt Szovjetunió, Dél-Kelet-Európa, Észak-Afrika és Közel-Kelet voltak.

2. táblázat

A Mol Rt. nemzetközi kutatási és mezőfejlesztési területe 1997-ben

Ország	Blokk	Partnerek	MOL részesedés (%)
Albánia	1, 4, 5	OMV, Entreprise Oil, Clyde Expro	15
Egyiptom	Idku Észak	Deminex, Union Texas Petroleum	20
Görögország	Ioannina (6)	Entreprise Oil, UTH, DEP-Eky	20
Görögország	Peloponessos (4)	Entreprise Oil, UTH, DEP-Eky	20
Katar	É-NY 1	Chevron	40
SzírIA	Kelet-Palmira		100
Tunézia	Kebili		100
Jemen	48, 49		100

Sajnos egyedül csak a tunéziai Sabria termelési területen sikerült kitermelhető kőolajat találni, ahonnan két kútból kitermelt nettó napi 380 hordó kőolajtermelést jelentett a Molnak. Noha a magyar olajvállalatnak ez volt az első és az egyetlen külföldi termelő mezője, mérete a társaság által megfogalmazott belső elvárásoknak nem felelt meg, így 100 százalékos leányvállalatán a Mol Tunisia Oil and Gas Ltd-n keresztül értékesítette a Tunézia középső szárazföldi területén elhelyezkedő Kebili kutatási blokk 50 százalékos és a Sabria termelési terület 45 százalékos részesedését az Athanor Tunisia B.V. olajtársaságnak és az amerikai Athanor Resources Inc. leányvállalatának. A megállapodás szerint a vételár 13,5-15,5 millió USA-dollár, a pontos összeget a tranzakció lezárását követően határozzák meg.

A mostani értékesítés újabb lépése az olajtársaság divesztíciós programjának, amelyet 1999 októberében, a stratégia felülvizsgálatakor határozott meg. A megújult koncepció szerint a Mol Rt. kutatás-termelési tevékenységét leszűkíti Oroszországra. 2002-ben a vállalat megállapodást kötött az oroszországi Zapadno-Malobalik-olajmező közös fejlesztésére és kitermelésére az orosz Jukossal. A megegyezés alapján Oroszországban 50-50 százalékos tulajdonrészrel vegyes vállalatot alapít a két cég. A nyugat-szibériai Hanti-Manysi Autonóm Területen található olajmezőn 20 millió tonna bizonyítottan kitermelhető készlet van és további valószínű készletekkel rendelkeznek. Az olajmező napi kitermelése jelenleg 10 ezer hordó, amit 2005-re 55

ezer hordóra akarnak növelni. 250 millió dollárt költ 2001-2019 között a szibériai olajmező termelésbe vonására a két vállalat. A projekt megvalósítása révén a Mol megduplázza éves olajkitermelését. 2002-ben már 200 ezer tonna, míg jövőre 700 ezer tonna olajra számíthat a Mol a vegyes vállalatból. A Mol részéről a beruházások beindításához idén év végén, vagy jövő év elején 15-20 millió dolláros befektetésre lesz szükség, míg a fennmaradó összeget az orosz vegyes vállalat már saját jövedelméből fogja finanszírozni. Ez a szerződés a Jukosznak is kedvező, hiszen a közös vállalat alapítását az adózási feltételek kedvező változása tette lehetővé.

Ezenkívül a Mol 2000-től a Közép-Kelet-európai térségre koncentrálja tevékenységét. Célja a térségben létrehozni egy jelentős kiskereskedelmi hálózatot.

Ez kétféleképpen történhet:

1. Leányvállalatain keresztül saját benzinkúthálózatot épít ki.
2. Részt vesz a környező országok olajipari privatizációs tenderein és komplett vertikumot vásárol.

A Mol el is kezdte saját benzinkúthálózatának kiépítését a környező országokban.

Az olajipari cég 2000 december 31.-ig 74 millió dollárt fektetett be Romániába. A Mol Rt. az energetikai termékek kis- (töltőállomás-hálózat) és nagykereskedelmi rendszereinek kiépítését és üzemeltetését tűzte célként maga elé.

A Mol Rt. a romániai terjeszkedés első lépéseként létrehozta 1994. decemberében első leányvállalatát, a MOL-Romania Kft-t. A terjeszkedés egyik legnagyobb lépcsőfoka az amerikai Amoco-érdekeltségek átvétele volt 1997 áprilisában, amivel bejutottak a bukaresti piacra, majd 1997. július 1-jén 7,5 millió dollárért megvásárolták a Romania Petroleum Products S. R. L.-t, amelynek feladata kőolajtermékek kis- és nagykereskedelmi értékesítése. Mára 45 db kiskereskedelmi eladóhellyel rendelkezik az országban, ami a 3. legnagyobb hálózatot jelenti a Petrom (640 kút) és a Shell után 2,6 százalékos piaci részesedéssel, míg kenőanyag értékesítést tekintve pedig másodikak a Petrom mögött. A jövőben Romániában az erőteljes expanziót kissé mérsékelve, kiegyensúlyozottabb előrehaladást tervez a Mol, melynek hosszabbtávú célja 10%-os piaci részesedés elérése (100-120 kút). A vállalat megvizsgálta az ottani akvizíció lehetőségét és politikai és gazdasági okból elvetette a nagy vásárlások lehetőségét. A Mol Romania számára a 2001-es év válságos korszak volt, mert a Petrom finomítói áron árulta a benzint, így a külföldi vállalatoknak saját kereskedési árrésük rovására kellett vállalniuk a piacidegen versenyt. Szerencsére 2001 végétől a Petrom módosította árpolitikáját, így idén már nyereséges lesz a Mol Romania.

A vállalat másik kiemelt célterülete Szlovákia, ahová kezdetben leányvállalatán keresztül saját benzinkúthálózat kiépítését kezdte meg. 15 kút kiépítése valósult meg és hosszútávú tervük között szerepelt a piac 10 százalékanak megkaparintása. Azonban 1999-ben Szlovákia legnagyobb vállalatára, a Slovnafta kiírt privatizációs tenderből sikeresen kikerülve fölöslegessé vált a további hálózatfejlesztés. A Slovnaft olajipari vállalat 316 benzinkútjával és 5,8 millió tonna kapacitású olajfinomítójával abszolút piacvezető az országban. A Molnak a konkurens OMV elől sikerült megkaparintania az olajipari vállalat 36,2 százalékát 260 millió dollárért, amivel sikerült első lépésként kicsit közelebb kerülnie regionális álmiaihoz. Szlovákiában idén azonban a Jukossal szemben a Slovnaft lemaradt a Transpetrolról.

A Mol Rt. Ukrajnába is megkezdte terjeszkedését, eddig három benzinkúttal rendelkezik a Kárpátalján. Jelenleg további hálózatbővítést nem tervez, inkább az ottani sajátos piaci körülményeket vizsgálja. 2002-ben a Mol Kárpátalja Kft. és az ukrán Ukr-Avto holding

együttműködési és forgalmazási szerződést kötöttek évi 300 tonna közlekedési kenőanyag szállításáról. A megállapodás értelmében az ukrán cég a jövőben Mol kenőolajokat forgalmaz és népszerűsít az ország területén található 400 telephelyén. Az Ukr-Avto holdinghoz 23 részvénytársaság tartozik, és ezek összesen 400 szervizt működtetnek országszerte. A holding részesedése az ukrán piacon 27 százalékos; az egyik legnagyobb ilyen profilú cég. A Mol Kárpátalja Kft., amelyben a Mol Rt. 99,7 százalékos részesedéssel rendelkezik, ahol üzemanyagok és kenőanyagok kis- és nagykereskedelmével foglalkozik. A cég további terveiben szerepel a közlekedési kenőanyagokon túl az ipari olajok forgalmazása is.

A társaság következő lépésként a 40 milliós lengyel piacot nézte ki magának, ahol bár igen telített a piac, de hosszabb távon mindenféleképpen szükséges a Mol-jelenlét.

Lengyelországban két hazai olajtársaság működik, amelyeknek privatizációja csak most indult be. A Mol mindkét társaság érdekli. Először a Rafineria Gdanska olajfinomító tenderén vett részt, ahol alulmaradt a brit Rotch Energy Ltd-vel szemben. A Nafta Polska a gdanski kőolaj-finomító 75 százalékos részvénycsomagjának megvásárlásáért idén a brit céget bízta meg. A lengyel olajvállalat finomítói kapacitása 4 millió tonna/év és jelenleg 249 benzinkúttal rendelkezik az országban. Azonban kiderült, hogy a brit cég nem tud ennyi tőkét investálni a vállalatba, így várhatóan az orosz Lukoival közösen fogja végrehajtani a Rafineria Gdanska privatizációját.

A másik olajipari nagyvállalat a PKN Orlen Lengyelország legnagyobb kőolaj-finomítója és kőolajtermék forgalmazója. Meghatározó nagykereskedelmi és kiskereskedelmi elosztó hálózattal rendelkezik, amely magába foglalja Lengyelország legnagyobb töltőállomás-hálózatát. A PKN a lengyel finomítói kapacitás háromnegyedét és a kiskereskedelmi energiahordozó-piac 30 százalékát ellenőrzi. A társaság részvényeit a varsói és a londoni tőzsdén is jegyzik. A cég már korábban közölte, hogy valószínűleg egyesülésekkel és akvizíciókkal meg akarja erősíteni pozícióját, hogy megvédhesse magát egy esetleges ellenséges felvásárlástól. A PKN 1,6 milliárd dolláros piaci tőkeértékével a varsói tőzsdén jegyzett második legnagyobb cég, s a piac leglikvidebb papírja. A társaság privatizációs tenderét már többször elhalasztották, várhatóan a Mol legnagyobb ellenfele az osztrák OMV lesz a társaság részvényeinek 17,6%-ra kiírt tenderen (ez a csomag mintegy 280 millió dollár piaci értékű). A Mol terve részvénycserével történő egyenlő alapon történő egyesülés, mely révén egy életképes regionális vállalkozás jöhetne létre.

A Mol 2001 decemberében a TVK-val és az OMV-val közösen pályázott a cseh Unipetrol 62,99 százaléka, azonban a tendergyőztes a prágai Agrofert lett. A cseh vállalat 337 töltőállomással és 8,2 millió tonna finomítói kapacitással rendelkezik az országban. Azonban az idei nagy árvíz után a kőolajipari vállalatnak hatalmas veszteségei adódtak és az Agrofert végül visszalépett. Az újabb tenderig még várni kell, de már számos olajvállalat – köztük a Mol is – jelezte érdeklődését.

A Mol Horvátországban szemet vetett a horvát Adria-kőolajvezeték 12,5%-ára, mert így olcsóbb lehetett volna számára az omisalji horvát kikötőből a nyersanyag-beszerzés. A tranzakció nem jött létre, csakúgy mint az INA-val történő egyesülés sem. A horvát kormány már többszörösen elhalasztotta az INA privatizációját, mígnem idén csak kiírta a társaság 25%-ára a privatizációs tendert. A Mol értékének felét-harmadát érő horvát olajipari társaság negyedének megszerzése – alig egy évvel a Sloznaft „lenyelése” után – elég nagy falatnak tűnik, azonban tőkeemeléssel finanszírozható lehetne az ügylet. A tender első fordulója után négy pályázó bizakodhat a továbbiakban: a Mol Rt., az OMV, a Lukoil és a Petrol-Israeli Corp. szlovén-izraeli konzorcium. A várható legjobb ajánlat elérheti a 200 millió dollárt. Az INA bekebelezése fontos

stratégiai lépés lenne a Mol számára, hiszen a két olajfinomítóval és 450 benzinkúttal rendelkezik a társaság. A tavalyi éves konszolidált bevétele elérte az 1,9 milliárd dollárt, eszközeinek értéke 1,8 milliárd dollárra rúgott. A horvát kőolajipari társaság egy integrált vállalat, rendelkezik kitermeléssel, a horvát piac zömét kézben tartja, két finomítója is van, Rijekában és Sisakban.

Szerbia a második legnagyobb szerbiai benzinkúthálózat, a Beopetrol privatizációjára készül. A 203 benzinkúttal rendelkező vállalatért 100 millió dollárt szeretne kapni a szerb állam. Az üzemanyagpiac ötödét birtokló cég 70 %-os tulajdonhányadának 2003 első felére tervezett eladása iránt a Lukoil, a Shell, a görög Hellenika, a szlovén Petrol és a Mol is eljuttatta szándéknyilatkozatát a belgrádi vagyongyűjteménynek. A privatizációt akadályozza, hogy a horvát INA magáéának vallja a társaságot. A Beopetrol esetleges privatizációja utat nyithatna a legnagyobb szerbiai olajipari cég a NIS (Naftna Industrija Srbije) feldarabolása és magánosítása felé. A társaság kiterjedt befektetésekkel rendelkezik Líbiában, Kínában és Iránban, több mint 500 benzinkutat üzemeltet, és övé a mintegy 6 millió tonna összkapacitású pancsovai és újvidéki olajfinomító többségi tulajdona.

A térségben a Mol más országokban egyelőre nem tervez semmiféle befektetést. Balkáni terjeszkedésükhöz fontos lenne egy regionális partner keresése, mely egy darabig úgy tűnt, hogy a görög Hellenic Petroleum lehet. A görög kormány értékesíteni kíván a Hellenic Petroleum olajcégben birtokolt 65 százalékos részesedéséből mintegy 30 százalékot. A görög kormány meglehetősen drága árat kér a 30 %-os pakettért: 430 millió eurót, ami visszariasztott számos nyugati multinacionális vállalatot. A görög cég már megvetette a lábát Macedóniában, Montenegróban és Albániában is a szkopjei Otko olajfinomító megvásárlásával, illetve egy kisebb albán benzinkúthálózat megszerzésével. Kezdetben a Mol is érdeklődött az üzlet iránt, de később elállt tőle, pedig fontos stratégiai partnere lehetett volna a HP. Így a későbbiekben szembekerülhet vele a szerbiai privatizációban.

A Molnak hosszabbtávú tervei igencsak ambiciózusak, de ha meg szeretnék őrizni függetlenségüket, akkor szükség van az agresszív és gyors terjeszkedésre. Ráadásul a térségben most zajlanak a privatizációs tenderek, ezért ha nem akar róluk lemaradni, akkor lépniük kell. A társaságnak igen nehéz dolga van, hiszen Közép-Kelet-Európa jelenti a nyugati és a keleti világ üzleti szférájának pufferezőjét. A nyugati nagyvállalatok óvatos, félénk, kivárázó üzleti politikájukkal valószínűleg alul fognak maradni az olajszektorban igen erős orosz vállalatokkal szemben, akik nagy mennyiségű likvid tőkéjüket erre a térségre koncentrálnak és nem ijednek meg az itteni viszonylag bizonytalanabb piaci körülményektől sem, ráadásul pénzt nem sajnálva a tendereken jóval a valós piaci értékek fölé értékelik a privatizálandó vállalatokat. Ilyen környezetben igen nehéz dolguk lesz a helyi regionális vállalatoknak, melyek közül háromnak van esélye a regionális multivá váló növekedéshez (Mol, OMV, PKN Orlen). A Mol lépéselőnyben van, hiszen sikerült megkaparintania a Slovnaftot az OMV elől, viszont az osztrák vállalat 10 %-os részesedést szerzett a magyar konkurensében. Sajnos a Mol terjeszkedését nagymértékben akadályozza a gázüzletág miatt megnőtt eladósodottsága. Eladósodottsági mutatója a Slovnaft megszerzése után átlépte a 40 %-os szintet, adóssága több mint egymilliárd dollár. Esetleg a gázüzletág eladásából lehetne továbbfinanszírozni a külföldi akvizíciókat, vagy egy a közeljövőben várható alapszabály-módosítást követő új részvények zárt körű kibocsátásával történő alaptőke-emelésre. A közgyűlési határozat szerint az alaptőke-emelésből származó pénz egy legalább 100 milliárd forint saját tőkéjű bejegyzett olajcég megvásárlására fordítható.

A Mol teljes mértékben egy integrált olajtársasággá szeretne válni, melynek feltétele feldolgozó kapacitásának legalább 50 %-át saját olajforrásból tudja biztosítani, így könnyen ki

tudná védeni az olajár ingadozásait. Emiatt a jövőben a Jukosz projekt mellett újabb lelőhelyet kell találnia, hogy biztosítani tudja a Slovnaft 2-2,5 millió tonna nyersolajbázis igényét.

A Molnak legnagyobb esélye akkor lenne, ha konszernt hozna létre az OMV-val és a PKN Orlennel, így tiszteletet parancsoló potenciállal rendelkezne: legalább 10 finomító tartozna hozzá, évente 34,5 millió tonna nyersolajat dolgozna fel, és Horvátországtól a Balti-tengerig mintegy 4 ezer benzinkútja lenne. 12,6 milliárd dollár értékű jövedelmével a hetedik helyet foglalná el Európában a Shell, a BP, a TotalFina, az Elf, az olasz ENI, a spanyol Repsol és a norvég Norsk Hydro mögött. Ekkora mérettel már könnyen kivédhetne egy esetleges felvásárlási kísérletet valamelyik multinacionális céggel szemben.

Hogy a Molnak sikerül e megőriznie függetlenségét és regionális multivá válik-e, arra az elkövetkező három-négy év ad majd választ.

IRODALOM

- Abonyiné Palotás J.* 1994: Külföldi működőtőke a világ gazdaságban, Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv 55. p.
- Antalóczy K.-Mohácsi K.-Voszka É.* 1998: Sok kicsi sokra megy? A magyar tőkeexport jellemzőiről. – *Külgazdaság* XLII. 11. pp. 22-40.
- Szabó A.* 1998: A magyar tőke kivitel alakulásának főbb jellemzői. Kézirat. 45 p.
- Szabó A.* 1999: A magyar tőke Romániában. – Kézirat.
- Szabó A.* 2001: Magyar befektetések Romániában. – *A Földrajz Tanítása*, IX. 5. pp. 12-16.
- Szabó A.* 2001: The Hungarian investment of capital in Romania. – In: „Határok és határon átnyúló kapcsolatok az átalakuló Közép-Európában” (konferenciakötet).
- Vissi F.* 1994: A külföldi működőtőke-beruházások és a verseny. – *Közgazdasági Szemle*. XLI. 4. 349. p.